

SPÅR AV FÖRHISTORIA UNDER FOSSIL ÅKERMARK

Arkeologisk utredning etapp 2 inom fastighet Skärholmen 2:1,
Huddinge socken och kommun, Stockholms län, Uppland

TOVE BJÖRK

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3197

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Gravliknande högen i väst från förstudien. Foto från nordöst.

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003

© Arkeologikonsult 2018

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

SPÅR AV FÖRHISTORIA UNDER FOSSIL ÅKERMARK

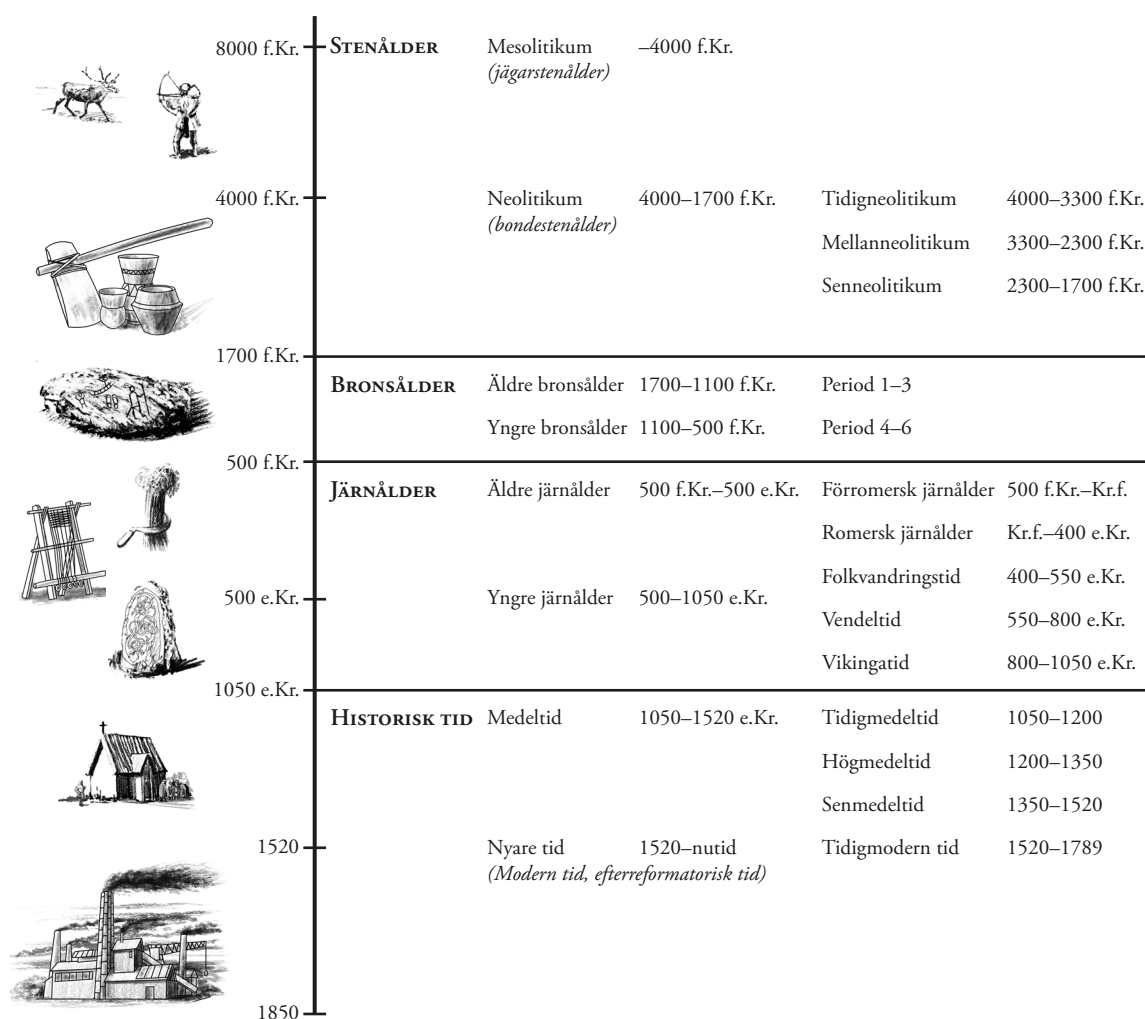
Arkeologisk utredning etapp 2 inom fastighet Skärholmen 2:1,
Huddinge socken och kommun, Stockholms län, Uppland

TOVE BJÖRK

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3197

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, t.ex. fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
BAKGRUND OCH SYFTE.....	7
METOD OCH UTFÖRANDE	7
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ	8
RESULTAT	9
Historiska lämningar.....	9
Äldre boplatslämningar	11
Gravliknande högen.....	11
Fynd	12
Fornlämning utanför utredningsområdet	12
SLUTSATS.....	12
REFERENSER	14
Litteratur	14
Otryckta källor.....	14
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	15
BILAGOR	17
Bilaga 1. schaktbeskrivning	17
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivning.....	17
Bilaga 3. Fyndtabell	17

Figur 1. Utredningsområdet markerat på Terrängkartan. Skala 1:40 000.

SAMMANFATTNING

Under hösten 2018 har Arkeologikonsult har utfört en arkeologisk utredning etapp 2 inom fastigheten Skärholmen 2:1 i Huddinge kommun, Stockholms län. Anledningen till utredningen är att SISAB Skolfastigheter AB har planer på att exploatera området.

Flera arkeologiska undersökningar har tidigare genomförts i anslutning till det aktuella utredningsområdet och en förstudie som genomfördes våren 2018 konstaterade att den aktuella ytan uppvisade spår efter historiska aktiviteter som äldre odlingsmark, stensträngar och en möjlig gravhög.

Under utredning etapp 2 kunde konstateras att den gravliknande högen inte utgör en fornläm-

ning. Den stenröjda ytan, i vilken tre stensträngar är belägna, utgör ett område med fossil åkermark (L2018:489) Den nordligaste stensträngen ligger strax norr om utredningsområdet och avviker något gällande orientering samt att den i södra delen har en vinkel. Det kan inte uteslutas att denna utgör syllstenar till ett hus. I utredningsområdets norra del har det under odlingsmarken påträffats äldre boplatslämningar som registrerats i kulturmiljöregistret som boplat (L2018:388).

Utanför utredningsområdet har två tidigare okända stensättningar påträffats (L2018:390 och 391). Stensättningarna är belägna strax söder om ett redan undersökt och borttaget gravfält (Huddinge 136:1a) där 3 stensättningar innehöll skelettgravar.

BAKGRUND OCH SYFTE

En arkeologisk utredning etapp 2 har genomförts inom fastighet Skärholmen 2:1, Huddinge kommun i Stockholms län (Lst beteckning 431-19684–2018). Anledningen till utredningen är att SISAB skolfastigheter AB planerar bebygga området med en förskola.

Våren 2018 genomfördes en förstudie av området då tre stensträngar, en gravliknande hög och flera

stenkoncentrationer påträffades, vilka tolkades som röjningssten.

Syftet med utredning etapp 2 har varit att fastställa om den gravliknande högen och de tre stensträngar som påträffades under förstudien utgörs av fornlämningar.

METOD OCH UTFÖRANDE

Våren 2018 utfördes en arkeologisk förstudie som bestod av en övergripande kart och arkivstudie och fältbesök inom planerat exploateringsområde.

Innan fältmomentet påbörjades genomfördes en mindre rapportstudie av tidigare utförda utredningar inom samt i anslutning till aktuellt utredningsområde.

Ett etapp 2 inleddes med att den gravliknande högen i väst som påträffats våren 2018 undersöktes. Mossa och vegetation skalades försiktigt av med hjälp av en 5,5 tons bandförsedd grävare ned till berget. Maskinen var utrustad med en 1,2 meter bred planskopa. Responderande schakt grävdes samtliga inom den stenröjda

ytan i områdets mitt. De undersökta ytorna grävdes skiktvis ner till anläggningsnivå alternativt steril mark.

Samtliga schakt, konstruktioner, anläggningar, fynd och omgivande topografi beskrevs, fotograferades och mättes in med GPS med nätverks-RTK. Standardavvikelsen var vid tillfället för utredningen inte optimal på denna plats på grund av att platsen ligger i ett skogsområde. Som bäst var standardavvikelse 0,05 meter och som sämst upp till 1 meter. Metall-detektering har också utförts på utvalda ytor där schakt grävts. Fyndinsamlingen var restriktiv och upphittade fynd har återdeponerats. Efter avslutad utredning lades schakten igen.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Figur 2. Utredningsområdet och närliggande lämningar på Terrängkartan. Skala 1:10 000.

Utredningsområdet är kraftigt kuperat med bergshöjder i öst samt väst. Områdets centrala del utgörs av stenröjd yta med inslag av större stenblock. I områdets nordöstra delar finns förutom stora stenblock en hel del större träd, vilket medfört att inga schakt kunde upptas på den ytan. Ytan bedöms inte vara arkeologiskt intressant.

Den stenröjda ytan i områdets centrala del består av lera och silt och har varit odlad.

Utanför utredningsområdet finns parkmark och gångvägar i anslutning till Värbergs sjukhem och bostadshusen.

En registrerad fornlämning (Huddinge 184:1) är känd inom utredningsområdet och utgörs av en stensättning på en höjd i områdets östra del. Stensättningen är den enda tydliga graven inom utredningsområdet. Fornlämning Huddinge 136:1 utgörs av ett undersökt och borttaget gravfält beläget cirka

80 meter norr om utredningsområdet. Gravfältet bestod av dels tre stensättningar som innehöll skelettgravar i gravfältets södra delar (136:1a), dels cirka 30 stycken runda stensättningar på gravfältets norra del (136:1b). Fyndmaterialet i de runda stensättningarna var sparsamt emedan det i alla tre skelettgravar påträffades fragment av silvermynt av skandinaviskt eller engelskt ursprung. Skelettgravarna har daterats till yngre vikingatid (Ferenius 1971).

Öster om utredningsområdet finns enstaka ensamliggande stensättningar (Huddinge 181:1 och 2) och ett borttaget gravfält (Huddinge 34:1), vilket daterats till folkvandringstid. Närmast i söder fanns fornlämningar av boplatsskaraktär med datering från yngre stenålder och bronsålder (Huddinge 189:1 och 148:1), vilka undersökts och tagits bort. Väster om området finns fornlämning Stockholm 1044 och 1045, vilka klassificerats som övrig kulturhistorisk lämning. Den ena är ett jaktvärn och den andra en stentäkt med granit.

RESULTAT

Historiska lämningar

Fossil odlingsmark och röjningssten

Under utredningens förstudie konstaterades att utredningsområdets centrala delar var stenröjd. Utmed den stenröjda ytan fanns stenkoncentrationer, vilka tolkats som röjningssten. Det historiska kartmaterialet har inte kunnat verifiera att ytan varit uppodlad, men ytan är tydligt röjd och underlaget utgörs av lerig silt med en tjocklek upp till 0,4 meter och tolkas ha varit lämplig för odling.

Sammanlagt upptogs 8 schakt inom den stenröjda ytan och i 7 av dessa fanns odlingslager i varierad tjocklek (bilaga 1).

Stensträngar

Tre stensträngar påträffades under förstudien där en av dessa är belägen utanför utredningsområdet. Två av stensträngarna är lokaliserade innanför utredningsområdet och ligger i östvästlig riktning. Stenmaterialet utgörs av rundade stenar i storlek 0,8 x 0,7 x 0,7 meter. Raderna är enskiktade och är antagligen samtida med odlingen och därmed ditförda. Stensträngen längst i söder är mer än 13 meter lång, något svängd till formen och har vid dess mitt en stenkonstruktion bredvid. Möjligen är stenraden dubbelradig just här. Den andra stenraden är något kortare, cirka 9 meter lång. Stenstorleken är cirka 0,8 x 0,7 x 0,7 meter.

Utanför området finns en tredje stensträng som ligger orienterad i NNÖ/SSV riktning som inte utretts vidare. Sannolikt är även denna samtida med odlingsmarken, men stensträngens riktning samt att stenar i radens södra del bildar en vinkel utesluter inte att den kan utgöra en syllrad till ett hus.

Figur 3. Stenstraden längst i söder med flera stora stenar söder om raden. Foto från öst.

Stenkonstruktion

Alldeles intill den södra stensträngen, vid dess mitt finns en stenkonstruktion som består av 5–6 rundade stenar i storleken 0,8 x 0,7 x 0,7 meter. Möjligen ingår konstruktionen i stenradens utformning, vilket gör att stenraden utmed en mindre sträcka är dubbelradig.

Figur 4. Härd i schakt 2 med stenrad till höger i bild. Foto från sydväst.

Figur 5. Nedgrävningen i schakt 3 där förhistorisk keramik, slagg och bränd lera påträffades.

Figur 6. Vid utredning påträffades två fragment av förhistorisk keramik och slagg (fyndnr 1003:109 och 110).

Förhistoriska boplatslämningar

Härdar

Under odlingsmarken har 2 stycken härdar framkommit. En av härdarna hade ett tunt sotlager med en hel del skörbränd sten. Härdens utbredning var cirka 1,8 x 1,2 meter. Den andra härdan var starkt svart till färg. Mängden skärvig och skörbränd sten föreföll vara relativt stor. Härdan avgränsades inte i samband med framtagning utan konstaterades enbart.

Nedgrävning

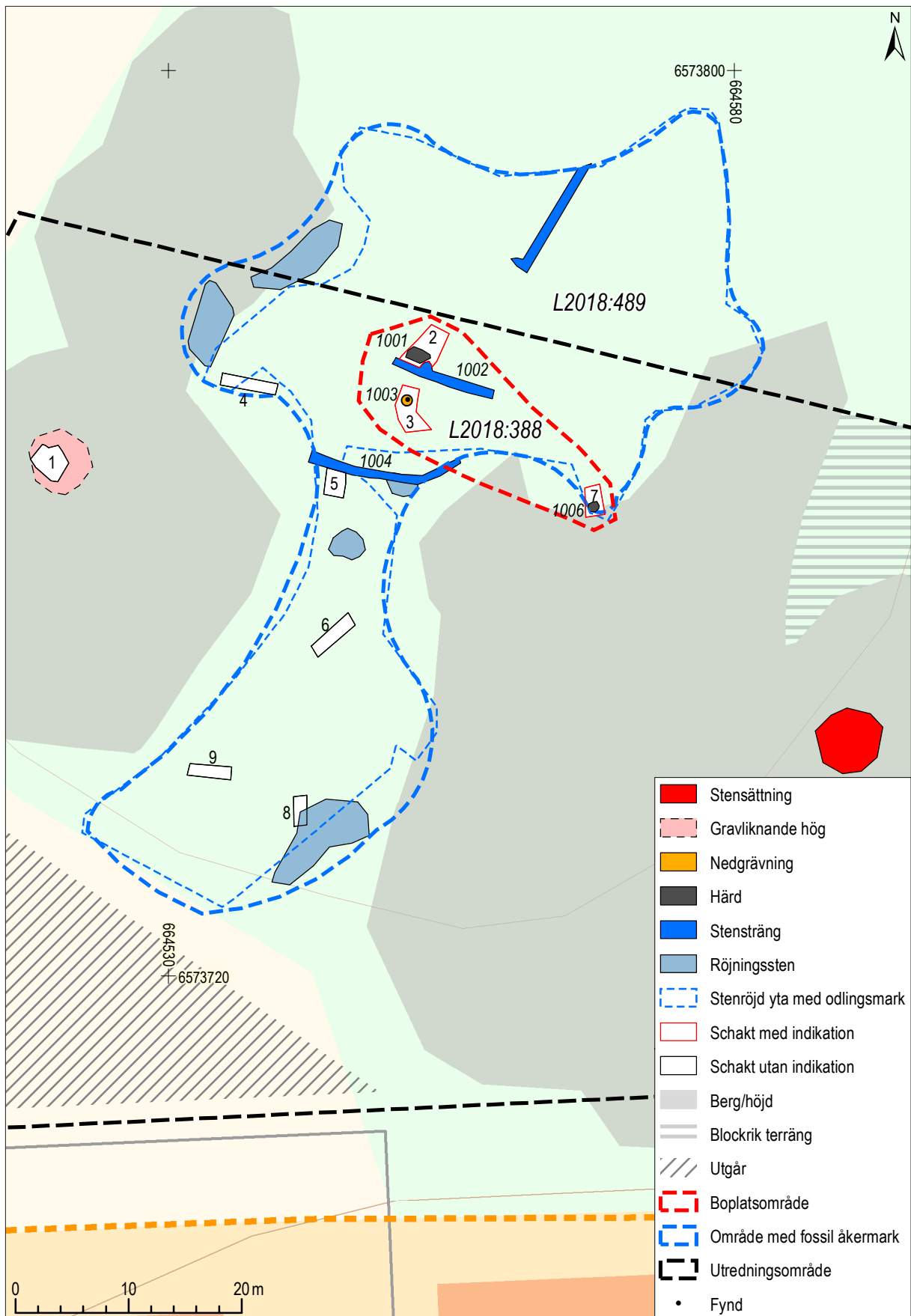
Strax söder om den ena av härdarna påträffades en nedgrävning med 4 stenar i storlek 0,2 x 0,15 meter. Nedgrävningen var cirka 0,8 x 0,6 meter stor. Fyllningen utgjordes av grå silt. Fynd av keramik, slagg och bränd lera påträffades i nedgrävningen.

Gravliknande högen

Inom utredningsområdet finns i västra delen flera jordhögar, vilka under förstudien inte tolkats som naturliga. Möjligen är de tillkomna i samband med husbyggnation söder om området och utgör överblivna jordmassor som dumpats här. Den gravliknande högen i väst har efter avslutad undersökning kunnat avfärdas som fornlämning då det under ett cirka 0,08 meter tjockt jordtäckte påträffades berg. Förhöjningen hyste varken fynd eller kulturpåverkade lager.

Fynd

Två fragment förhistorisk keramik påträffades i nedgrävningen i schakt 3. I samma nedgrävning påträffades även ett litet slaggfragment och mindre bitar av bränd lera. Keramiken som var av förhistorisk typ var cirka 1 cm tjock med gråbeige yta och svart insida (figur 8). Insamling av fynd har varit restriktiv och samtliga fynd har återdeponerats.

Figur 7. Schakt och påträffade lämningar i utredningsområdet. Skala 1:500.

Fornlämning utanför utredningsområdet

Stensättningar

Utanför aktuellt utredningsområde i norr påträffades efter avslutat fältarbete 2 tidigare okända stensättningar (L2018: 390 och 391). Stensättningarna är belägna strax söder om ett redan undersökt och

borttaget gravfält (Huddinge 136:1a) som undersöktes i slutet av 1960-talet. Gravfältet innehöll endast 3 stensättningar med skelettgravar som samtliga innehöll silvermynt av skandinavisk eller engelskt ursprung.

SLUTSATS

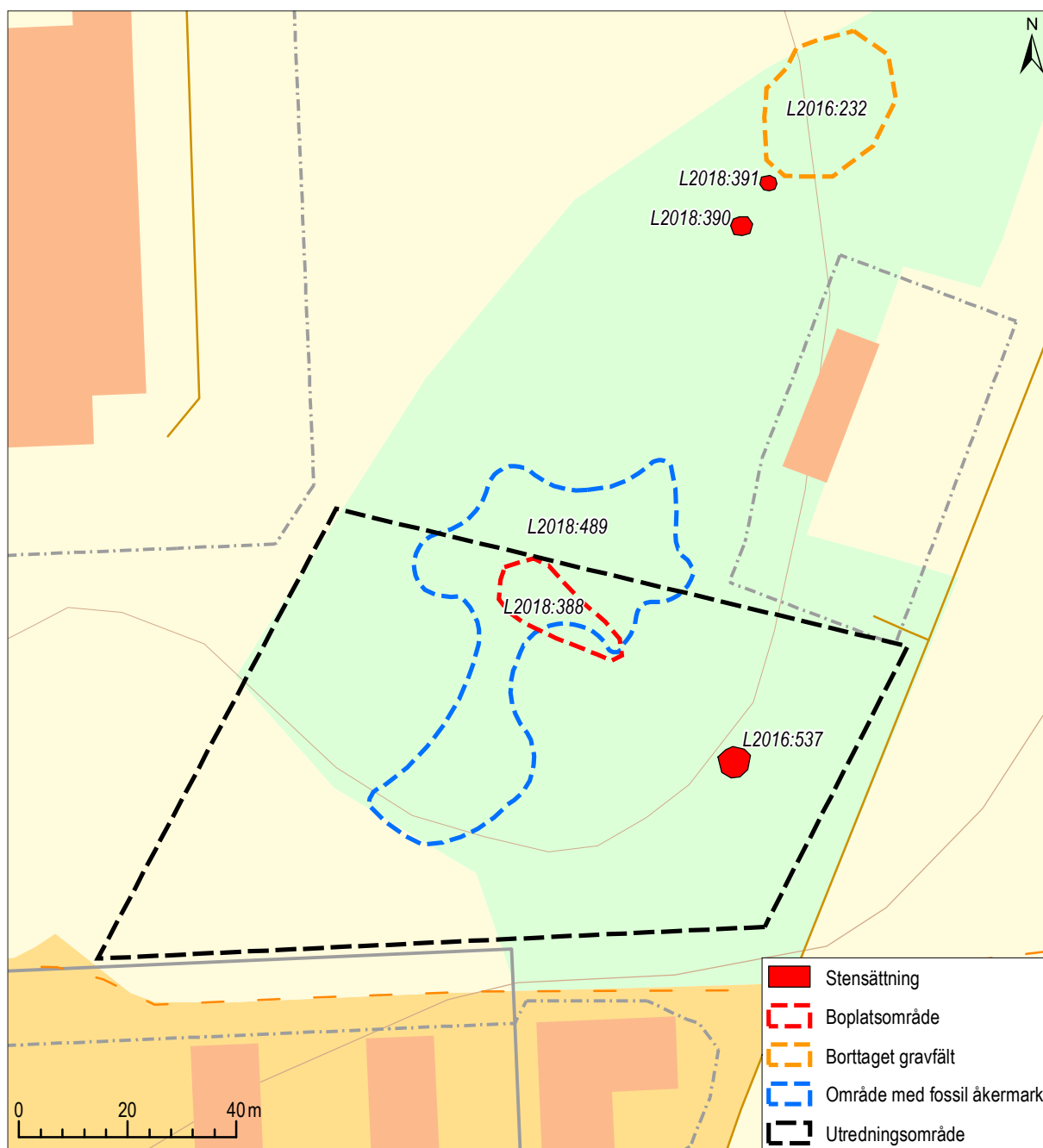
Syftet med utredning etapp 2 har varit att fastställa om den gravliknande hög samt de stenrader som framkom under förstudien våren 2018 utgör fornlämningar.

Den gravliknande högen konstaterades vara en naturbildning och är därmed inte en fornlämning.

Vid sökschaktning runt och i närheten av stenraderna påträffades odlingslager i en stenröjd yta med röjningssten. Ytan kunde alltså konstateras vara fossil åkermark med stensträngar och bedöms vara en fornlämning (L2018:489).

Intill en av stensträngarna påträffades en härd och en nedgrävning. Nedgrävningen innehöll keramik, slagg och mindre fragment av bränd lera. I samband med detta upptogs fler sökschakt över hela den stenröjda ytan och i nordöst framkom ytterligare en härd. Anläggningar och fynd visar att en förhistorisk boplats påträffats (L2018:388). I de schakt som grävdes längst i söder framkom inga anläggningar. Emellertid är odlingsmarken påtaglig.

Norr om utredningsområdet påträffades 2 tidigare okända stensättningar (L2018:390 och L2018:391). Sannolikt tillhör gravarna det gravfält som undersöktes och togs bort i slutet på 1960-talet.

Figur 8. Karta över utredningens resultat. Skala 1:1200.

Lämningsnr	Typ	Antikvarisk bedömning
L2018:388	Boplatssområde	Fornlämning
L2018:390	Stensättning	Fornlämning
L2018:391	Stensättning	Fornlämning
L2018:489	Fossil åker	Fornlämning

Tabell 1. Tabell över nya fornlämningar.

REFERENSER

Litteratur

FERENIUS, J. 1971. *Värby och Värberg. En studie i järnålderns bebyggelsehistoria*. Acta Universitatis Stockholmiensis.

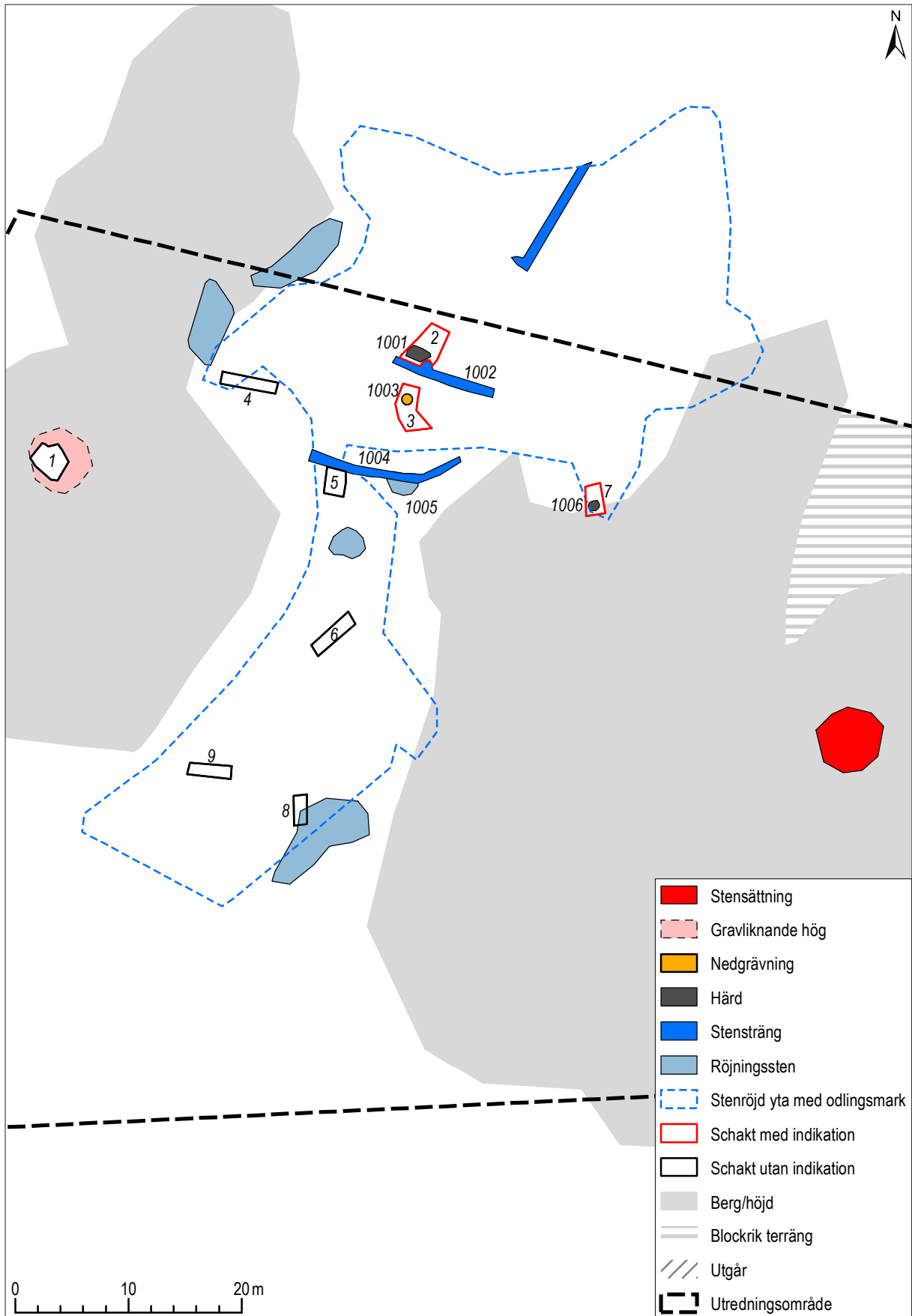
HJULSTRÖM, B. 2018. *Bedömning av fornlämning RAÅ Huddinge 184:1. Förskoletomten vid Värby sjukhem. Förstudierapport*. Arkeologikonsult 2018:3187.

Otryckta källor

Riksantikvarieämbetets Fornminnesregister (FMIS)

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	3197
Länsstyrelsens dnr:	431-19684-2018
Fornlämning:	Huddinge 184:1
Uppdragsnummer:	201800107
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen Stockholm
Beslutsdatum:	2018-06-15
Län:	Stockholm
Fastighet:	Skärholmen 2:1
Kommun och socken:	Huddinge
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning etapp 2
Undersökningstid, fält:	7 november 2018
Koordinatsystem:	SWEREF99TM
Höjdsystem:	RH2000
Projektledare/rapportansvarig:	Tove Björk
Fältpersonal:	Cecilia Lindblom, Tove Björk
Planer och layout:	Samuel Björkklund
Kvalitetssäkring:	
Maskinist:	P Jönsson Entreprenad AB
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs

BILAGA 1. SCHAKTBESKRIVNING

Schakt	Djup (m)	Storlek (m)	Beskrivning
SU 1	0,08	3 x 2,5	0,08 m. humus och torv. Därefter berg.
SI 2	0,42	4 x 2,5	Gråbeige odlingslager silt, lera. Undergrund gulbeige silt.
SI 3	0,25	3,5 x 2,2	Gråbeige odlingslager silt, lera. Undergrund gulbeige silt.
SU 4	0,3	5 x 1,2	Gråbeige odlingslager silt, lera. Undergrund gulbeige silt.
SU 5	0,3	3,8 x 1,2	Gråbeige odlingslager silt, lera. Undergrund gulbeige silt.
SU 6	0,38	5,5 x 1,2	Gråbeige odlingslager silt, lera. Undergrund gulbeige silt.
SI 7	0,2	2,5 x 1,3	0,05 m torv, 0,15 m brunsvart mylla
SU 8	0,25	2,8 x 1,2	0,1 m gråbeige odlingslager, därefter skärvig sten.
SU 9	0,4	3,8 x 1,2	Gråbeige odlingslager silt, lera. Undergrund gulbeige silt.

BILAGA 2. ANLÄGGNINGSBESKRIVNING

Kontext	Anläggningstyp	Storlek (m)	Beskrivning
1001	Härd	1,8 x 1,2	Tunt sotlager med skörbränd sten under odlingsmark.
1002	Stensträng	9,2 x 0,6	Stenstorlek ca 0,8 x 0,7 x 0,7 m.
1003	Nedgrävning	0,8 x 0,4	Nedgrävning med 4 stenar i storlek 0,2 x 0,15 m. under odlingsmark. Fynd av keramik, slagg och bränd lera. Fyllning i nedgrävning gråbeige silt.
1004	Stensträng	13,7 x 0,7	Svagt C formad sträng med stenar i storlek 0,8 x 0,7 x 0,7 m. Ansluter mot Konstruktion 1005.
1005	Stenkonstruktion	2,7 x 1,1	Ansluter mot stensträng 1004. Möjlig en dubbelrad som ingår i stensträngen.
1006	Härd	> 1 x 0,9	Tjockare sotlager med kol och skärvig samt skörbränd sten. Exakt utbredning inte fastställd.

BILAGA 3. FYNDTABELL

Kontext	Fyndnr	Typ	Material	Mått (cm)	Övrigt
1003	109	Keramik	Lera	3,2 x 2,5 x 1	Återdeponerad
1003	110	Slagg	Okänd	Okänd	Återdeponerad

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3197